

GUÑĀDHYA'NIN BRĪHATKATHA'SINDAN SOMADEVA'NIN KATHĀSARĪTSAGĀRA'SINA HĪNT
MASAL EDEBİYATI
FROM GUÑĀDHYA'S BRĪHATKATHA TO SOMADEVA'S KATHĀSARĪTSAGĀRA THE LITERATURE OF
INDIAN TALES

Yalçın KAYALI*

Öz

Masal edebiyatına ait koleksiyonlarıyla dikkat çeken Hint kültürü, dünya masal literatürüne ait birikimin oldukça önemli bir kısmını içinde barındırmaktadır. Bu birikimin tarihi, MÖ 1500'lere ait olduğu düşünülen ve Hint-Avrupa'nın ilk yazılı metinleri olarak kabul edilen Veda ilahilerinde bahsi geçen, kadim masalsı öykülere kadar gitmektedir. Sonrasında ise Vishnuşarman tarafından derlendiği düşünülen *Pañçatantra* adlı eser ile fabl türünün ilk sistematik edebî örneği ortaya konulmuştur. Guñādhya'nın *Brihatkatha'sı*, *Daşakumāraçarita* (On Prens Öyküsü), *Simhāsanadvātrimṣikā* (Tahtın Otuz İki Öyküsü), *Şukasaptati* (Papağanın Yetmiş Hikâyesi), *Kathamahodadhi* (Büyük Deniz Öyküleri) ve *Hitopadeşā* (Yararlı Eğitim) gibi eserler, sözünü ettiğimiz klasik Hint masal koleksiyonlarından sadece birkaçını oluşturmaktadır. Çalışmamıza konu olan Guñādhya'nın *Brihatkatha'sı* ise, Hint kültürüne ait daha birçok eserin oluşturulmasında ilham kaynağı olmuştur. *Brihatkatha'nın* en derin izlerini bıraktığını düşündüğümüz Somadeva'nın *Kathāsaritsāgara'sı* ve Kşemendra'nın *Brihatkathāmançari'si* adlı eserleri ise, sadece Hint kültürünü değil, La Fontaine, Thomas Mann ve Grimm Kardeşler gibi önemli birçok masal derlemecisini etkilediğinden, dünya yazılı kültür mirası açısından oldukça özel bir yere sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Hint Kültürü, Hint Masalları, Guñādhya'nın *Brihatkatha'sı*, Kşemendra'nın *Brihatkathāmançari'si*, Somadeva'nın *Kathāsaritsāgara'sı*.

Abstract

Indian culture, which draws attention with its collections of fairytales literature, contains a considerable part of the accumulation of the world fairy tales' literature. The history of this accumulation goes back to the fairy-tale stories that betrayed the Vedas, which were thought to belong to 1500 BC and were regarded as the first written texts of Indo-Europe. Subsequently, the first *Pañçatantra*, which is thought to have been compiled by Vishnusharman, and the first systematic literary example of the fable were put forward. Works such as Guñādhya's *Brihatkatha*, *Dashakumāraçarita* (Ten Prince's Story), *Simhāsanadvātrimṣikā* (Thirty-Two Stories of the Throne), *Shukasapatati* (The Seventy Tales of the Parrot), *Kathamahodadhi* (Great Sea Stories) and *Hitopadehasa* (Useful Education) are examples of classical Indian fairytale collections only a few. The *Brihatkatha* of Guñādhya, the subject of my work, has inspired many more works of Indian culture. Somadeva's *Kathāsaritsāgara* and Kshemendra's *Brihatkathāmançari*, which I think *Brihatkatha* left most deeply in his tracks, influenced many important tale compilations such as La Fontaine, Thomas Mann and Grimm Brothers, not just Indian cultures, it has a very special place.

Keywords: Indian Culture, Indian Fables, Guñādhya's *Brihatkatha*, Kşemendra's *Brihatkathāmançari*, Somadeva's *Kathāsaritsāgara*.

Giriş

Hint kültüründeki masalsı anlatım geleneğine ait ilk unsurlar Vedik döneme kadar geri gitmektedir. Peri masallarının bir prototipi olarak nitelendirilen bu anlatılardan belki de en çok bilineni, ilk izlerine *Rigveda'da* rastlanılan (X.95.1-18) ancak daha sonra *Şatapatha Brāhmaṇa'da* (XI.5.1) daha geniş bir biçimde anlatılmış olan Purūravas ve Urvaşi (Hint kültürünün ilk aşk masalı) öyküsüdür (Can, 2002: 112-113). *Rigveda'daki* Çyavāna efsanesi (X.61.1-3) ve Kurbağa ilahisi (VII.103.1-10) gibi anlatımların ise hayvan masalları olarak bilinen fabl türünün Hint'teki ilk örnekleri olduğu düşünülmektedir. Bu masallar, Klasik Sanskrit edebiyatının sonraki dönem eserlerinde tekrar tekrar konu edilmiş, çeşitli değişiklik ya da eklemelerle zenginleştirilmiştir. Fabl türünün Vedik dönem sonrası Hint kültüründeki ilk örneğinin *Şatapatha Brāhmaṇa'da* anlatılan Tufan Efsanesi olduğu ileri sürülmektedir (Kaya, 2016: 14-15). Ancak hayvanların konuşur olduğu ve didaktik anlatım tarzıyla okuyucuya öğüt verici hikâyelerin aktarıldığı ilk masalların Mahābhārata destanında (Örneğin Kurnaz Çakal, Sahtekâr Kuğu, Geçimsiz Kuşlar, Karga ile Kuğu, Tembel Deve, Nankör Köpek vb.) yer aldığı bilinmektedir (Kaya, 2016: 15-16). Bu masalların önceleri, insanları eğlendirmek için anlatıldığı, ancak sonradan ahlaki değerlerin konu edildiği, öğretici ya da açıklayıcı masallar olarak yaygınlaştığı bilinmektedir. Hint masal edebiyatı geleneğinde hayvan masallarının yaratıcısı olarak Kaşyapa'nın ismi işaret edilmektedir. İlk hayvan masalları koleksiyonunun ise Vishnuşarman tarafından derlendiği düşünülen *Pañçatantra* adlı eser olduğu ileri sürülmektedir. Fabl türündeki bu masal koleksiyonunun, Sanskrit orijinali zamanla kaybolmuş ancak öncelikle Pehlevi diline yapılan çevirisi, sonrasında da Bud tarafından Süryaniceye ve Abdullah bin el-Mukaffa tarafından *Kelile ve*

* Dr. Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Hindoloji Anabilim Dalı.

Dimne ismiyle Arapçaya yapılan çevirileri sayesinde varlığını koruyabilmiştir. Öyle ki özellikle Arapçasından yapılan çeviriler, bu masal koleksiyonunun *Fables of Pilpay*, *Light of Canopus* ya da *The Moral Philosophie of Dani* gibi isimlerle Avrupa'da tanınmasını sağlamıştır.

Dünya edebiyatına mal olmuş daha birçok masalın orijini konusunda genellikle, Hint vurgusu yapılmaktadır. Bu durumun en belirgin örneklerinden biri de Thomas Mann'ın 1930 yılında kaleme aldığı *Die Vertauschten Köpfe* (Değişen Kafalar) adlı eseridir. Eser konusunu doğrudan bir Hint masal koleksiyonu olan *Vetālapaṇṇāvīmṣati*'nin (Hortlağın Yirmi Beş Öyküsü) altıncı masalından almaktadır. *Vetālapaṇṇāvīmṣati* biri çerçeve masal olmak üzere toplamda yirmi beş masaldan oluşan bir masal serisidir. Bu koleksiyon Keşmirli şairlerden Somadeva'nın *Kathāsaritsāgara* ve Kṣemendra'nın *Brihatkathāmanvarī* adlı eserlerine de dâhil ettikleri bir masal koleksiyonudur. Şivadāsa adlı bir şair tarafından oluşturulduğu düşünülen *Vetālapaṇṇāvīmṣati*'nin, 1805 yılında Lallū Lāl tarafından Sanskrit dilinden Hindî diline, oradan da diğer Hint dillerine çevrildiği bilinmektedir. Hindî diline yapılan çevirisinden diğer dünya dillerine çevrilen eserin, *Tūtīnāme*, *Sindbadnāme* ve *Vezir Tarihi* gibi masal serilerini de etkilediği düşünülmektedir. Eserin tamamı 2000 yılında Korhan Kaya tarafından Türkçeye de aktarılmıştır (Kaya, 1991: 159). Bunun yanı sıra *Daṣakumāraçarita* (On Prens Öyküsü), *Simhāsanaadvātrimṣikā* (Tahtın Otuz İki Öyküsü), *Śukasaptati* (Papağanın Yetmiş Hikâyesi), *Kathamahodadhi* (Büyük Deniz Öyküleri) ve *Hitopadeśa* (Yararlı Eğitim) gibi daha birçok masal koleksiyonu zengin Hint masal edebiyatı külliyyatının sadece bir kısmını oluşturmaktadır.

Guṇādhyā'nın Brihatkathā'sı

Çalışmamıza konu olan Guṇādhyā'nın *Brihatkathā* (Büyük Öykü) adlı eseri ise, zengin Hint Masal edebiyatı koleksiyonu içerisinde özel bir öneme sahiptir. Bu koleksiyondan türemiş olan çok sayıdaki kıymetli eser, Klasik Sanskrit edebiyatının devasa birikiminin bir kısmını oluşturmaktadır. Sanskrit edebiyatı otoriteleri, Guṇādhyā'nın *Brihatkathā*'sından türeyen en değerli koleksiyonun Somadeva'nın *Kathāsaritsāgara*'sı ve Kṣemendra'nın *Brihatkathāmanvarī*'si olduğunu ifade ederler. Bühler ise, Somadeva ve Kṣemendra'nın aynı metni yani aslında Guṇādhyā'nın *Brihatkathā*'sını kullandıklarını, ancak birbirlerinden bağımsız iki farklı eser ürettiklerini ileri sürmektedir (Kaya, 2016: 26). Ayrıca Buddhasvamin'in *Brihatkathāślokaśamgraha*'sının da Guṇādhyā'nın *Brihatkathā*'sının etkisiyle kaleme aldığı düşünülmektedir. Guṇādhyā'nın *Brihatkathā*'sının içerisinde *Pañcātāntra*¹ ve *Vetālapaṇṇāvīmṣati*² gibi diğer Hint Masal Edebiyatı koleksiyonlarının da yer aldığı bilinmektedir. Ayrıca eserde Hintlilerin ulusal destanlarından *Rāmāyaṇa* ve *Mahābhārata*'dan da alıntılara yer verilmiştir.

Brihatkathā'nın yazarı Guṇādhyā hakkında neredeyse hiçbir bilgiye ulaşılamamış olup, muhtemelen bu ismin de tıpkı Vyāsa ya da Valmīkī gibi mitolojik bir isim olduğu düşünülmektedir (Kaya, 1990: 273). Guṇādhyā'nın yaşadığı dönemle ilgili yapılan varsayımlar oldukça çeşitli olup, genellikle MS 1-6. yüzyıllar arasına yerleştirilmektedir. Aslı kaybolmuş olan bu eserin, Hint kültürüne ait aşağı mitolojik varlıklardan Pişaçalar'ın konuştuğu varsayılan Paişaçi diliyle yazıldığı ve mürekkep olarak da kan kullanıldığı ifade edilmektedir. *Brihatkathā*'nın asıl anlatıcısının tanrı Şiva olduğu, eserin sırasıyla Pushpadanta, Kanabhuti, Guṇādhyā ve Kral Sātavāhana'ya nakledildiği düşünülmektedir. Efsaneye göre Kral Sātavāhana, kendisine anlatılan bu eserin Paişaçi diliye ve kanla yazıldığını ileri sürerek önemsememiş küçümsemiştir. Bu duruma gücenen Guṇādhyā, yaktığı büyük bir ateşe, kitabının sayfalarını teker teker atmaya başlamıştır. Bu sebeple eserin yaklaşık altı yüz bin beyitlik bölümü kaybolmuş, ancak yaptığı hatanın farkına varan Kral Sātavāhana'nın müdahalesi üzerine, geriye kalan yüz bin beyitlik kısmı kurtarılabilmıştır (Somadeva, 2011: VII). *Brihatkathā*'dan esinlenerek kaleme alınmış eserler içinde en çok bilineni Somadeva'nın *Kathāsaritsāgara*'sıdır (Masal İrmaklarının Okyanusu) ve eserin muhtemel yazılış tarihi olarak 1070'li yıllar işaret edilmektedir. Yirmi iki bin beyit ve iç içe geçmiş üç yüz elli masaldan oluşan Somadeva'nın bu eseri sadece Hint Edebiyatı için değil dünya edebiyatı için de oldukça önemli bir yere sahip olmuştur.

¹Sanskrit orijinali kaybolmuş olan bu eser, öğretici (didaktik) üslupla yazılmış hayvan masallarının Hint kültüründeki en bilindik koleksiyonudur. Önce Pehlevi diline ve oradan da Arapçaya çevrilen eserin, diğer dünya dillerine aktarılması günümüze kadar ulaşan bir üne sahip olmasını sağlamıştır. Oluşturulduğu tarih ile ilgili olarak da farklı iddialar ileri sürülmektedir. Hertel, Winternitz ve Thomas gibi araştırmacılar Vişnuşarman'a atfedilen bu eseri MS 300'e yerleştirirken; Edgerton MS 100 ile MS 500 arası herhangi bir tarihi işaret etmektedir. Bu masal koleksiyonu adından da anlaşılacağı gibi beş kitaptan meydana gelmektedir: 1. Dostluğun Bozulması, 2. Dostluğun Kazanılması, 3. Savaş ve Barış, 4. Kazanılmış Şeylerin Kaybı, 5. Düşüncesizliğin Sonu. Dünya edebiyatına mal olmuş olan bu eserdeki birçok masal (Balıkçıl ve Yengeç, Kaplumbağa ve İki Kuğu, Demir Yiyen Fare, Kaplan Postu Giyen Eşek ve İki Başlı Yılan) La Fontaine masallarında tekrar edilmiştir.

²Hortlağın Yirmi Beş Öyküsü anlamına gelen bu masal koleksiyonu da tıpkı *Pañcātāntra* gibi, dünya kültürü ve edebiyatına mal olmuş Hint kökenli masal serilerinden biridir. Bu masalları Vetala anlatırken Hintlilerin yarı efsanevi kralı Vikrama dinlemektedir. Eserde hortlak anlamına gelen Vetala, kralın omzunda yolda giderken Vikrama'ya yirmi beş tane soru-cevapla biten masal anlatır. Eğer sorusuna doğru cevap veremezse onun başını yüz parçaya böleceğini söyler. Kral doğru cevap verince, Vetala kralın omzundan uçup gider. Kral onu arayıp bulur ve tekrar yola koyulurlar. Bu yirmi beş öykü boyunca devam eder. Alman masal derlemecilerinden Grimm Kardeşlerin de bu eserden çokça etkilendiği bilinmektedir.

Klasik Sanskrit Edebiyatının usta şairlerinden Daṇḍin, Subandhu ve Bāṇa, *Brihatkatha*'nın yazarı Guṇādhyā'nın MS 6. yüzyılda yaşamış olduğunu doğrular. Onun Hint masal edebiyatının en yaratıcı ve hacimli eserlerinden biri olan *Brihatkatha* ile tanındığı ifade edilir. Edebî dehasının, Hintlilerin ulusal destanlarının manevi yazarları olarak bilinen Vyāsa ve Vālmiki kadar gelişmiş olduğu da bilinmektedir. Ayrıca eserin yazıldığı dil olan Paiṣaçi'nin edebiyatta ilk kez kullanılması ve orijinal nüshanın kaybolmuş olması sebebiyle, eserin içeriği ve konusu ile ilgili bilgilere Sanskrit diliyle kaleme alınmış nüshaları aracılığıyla ulaşıldığı aktarılmaktadır (Winternitz, 2015: 346).

Eserin çerçeve masalı, Vatsa kralı Udayana'nın maceralı yaşam öyküsünü konu almaktadır. Ayrıca kralın eşleri Vāsavadattā ve Padmāvati ile ilgili anlatılar ve oğlu Naravāhanadatta'nın doğum öyküsü, bu olağanüstü masal serisinin ilk masallarını oluşturmaktadır. Sonrasında masalın ana hikâyesini oluşturan konuya geçilir; Naravāhanadatta ve eşleri ile ilgili efsaneler anlatılır. Eser, yarı tanrı olan Naravāhanadatta'nın Hindu mitolojisinin aşağı mitolojik varlıklarından olan Vidyādharalar'ın³ kralı oluşu hakkındaki masallarla devam etmektedir. Ancak bu aktarım süreci içerisinde konu ve içerik bakımından meydana gelen değişiklik ya da eklemeler hakkında herhangi bir tahminde bulunmak oldukça zordur. Örneğin, Pañcatantra ve Vetālapañcaviṃṣati masal serilerinin *Brihatkatha*'nın orijinalinde var olup olmadığı konusu, eserin tarihlendirmesi hakkında yapılan yorumlara önemli bir katkı sunmaktadır. Öyle ki eğer eserin çerçeve masalını oluşturan Udayana öyküsü, *Brihatkatha*'nın orijinalinde de yer alıyorsa, o halde Bhasā'nın ünlü dramının temasını Guṇādhyā'nın *Brihatkatha*'sından aldığı söyleyebilir. Bu durum Guṇādhyā'nın MÖ 3. yüzyılda yaşamış olan Bhasā'dan daha eski olduğunu göstermektedir. Guṇādhyā'nın Dekkan bölgesindeki bir Sātavāhana krallığı şehri olan Pratiṣṭhāna'da doğduğu rivayet edilmektedir. Ayrıca onun Sātavāhana kralının veziri olduğu da söylenmektedir. Ancak onun tarihî kişiliği ile ilgili herhangi bir bilginin olmaması, Winternitz gibi edebiyat tarihçilerinin, onun bu özelliği hakkındaki varsayımın oldukça düşük bir ihtimal olduğu yönündeki görüşe sahip olmalarına sebep olmaktadır. Guṇādhyā'nın yaşadığı dönem ve yerle ilgili olarak yapılan diğer bir yorum ise, onun yaşadığı çağı MÖ 11. yüzyıla kadar geri çekmektedir. Üstelik Ganga ve Yamuna nehrinin birleştiği bölgede bugünkü Uccain'e yakın Kauṣambi'de doğduğu iddia edilmektedir (Winternitz, 2015: 348).

Guṇādhyā'nın Paiṣaçi diliyle yazılmış bir eserinin olduğunu, ilk kez şair-yazar Daṇḍin'in aktarımlarından öğrenmekteyiz. Daṇḍin, eserin diliyle ilgili olarak "ifritlerin/cinlerin dili" tabirini kullanmaktadır. Dilin yapısı hakkında herhangi bir bilgi olmamasına rağmen anlatımın vurgu ve tonlama unsurlarıyla güçlendirilmeye ve akılda kalıcılığının artırılmaya çalışıldığı ifade edilmektedir. Edebî yönünün ise zayıf olduğu, zira bu dilde sanatsal bir üslubun kullanılmasının mümkün olmadığı belirtilmektedir (Winternitz, 2015: 348-349). Ancak eserin moral yapısına bakıldığında, kültür seviyesi yüksek bir toplum ya da zümre için yazılmış olduğu anlaşılmaktadır. Winternitz'e göre; "Eserin orijinal formu, dili, üslubu ya da yapısı ile ilgili yapılan bütün bu yorumlar gereksizdir. Biz, Sanskrit edebiyatçıların üzerinde durmamız gereken temel unsur, kendisinden sonraki birçok yazara ilham veren bu koleksiyonun hangi masal ya da eserlere kaynaklık ettiği saptamak ve incelemektir. Gerçek şu ki orijinali ne olursa olsun, oluşturulan birçok yeni eser, nesiller boyu aktarılan zengin Hint masal edebiyatının oluşmasını sağlamıştır" (Winternitz, 2015: 349). *Brihatkatha*'dan esinlenerek oluşturulmuş ve günümüze kadar ulaşmış olan iki ünlü masal koleksiyonundan bahsedilmektedir. Bunlardan birisi Kṣemendra'nın *Brihatkathāmançari*'si ve diğeri Somadeva'nın *Kathāsaritsāgara*'sıdır. Ayrıca Nepal diliyle kaleme alınmış ancak tamamlanmamış olan Buddhasvamin'in nüshası da *Brihatkatha*'nın üçüncü bir versiyonu olarak bilinmektedir.

Buddhasvamin'in *Brihatkathāṣlokaṣamgraha*'sı, *Brihatkatha*'nın özellikle Keşmir nüshasıyla olan benzerliğiyle dikkat çekmektedir. Ancak Keith gibi edebiyat tarihçileri Buddhasvamin'in çerçeve masalının daha etkileyici bir üslupla kaleme alındığını iddia etmektedir. Ayrıca dönemin sosyo-kültürel özellikleri göz önünde bulundurularak karakterlerin eserdeki rolleri konusunda da birtakım değişikliklere gidilmiştir. Örneğin, Keşmir versiyonunda bir masal anlatıcısı olarak karşımıza çıkan Gomukha adlı karakterin, *Brihatkathāṣlokaṣamgraha*'da ön plan çıkartılarak Naravāhanadatta ile ilgili anlatımların önüne geçtiği görülmektedir. Öyle ki *Brihatkatha*'nın Nepal versiyonunda, Kalingasena bir hayat kadını ve eserin orijinalinde yarı tanrı olarak tanıtılan Naravāhanadatta ise onun çocuğu olarak gösterilmiştir. *Brihatkathāṣlokaṣamgraha*'nın beşinci bölümünde, uçan hava araçlarından ve bu araçların sadece Yunan kökenli mucitler tarafından yapılabildiği açıklanmıştır. Üstelik Hintlilerin bu araçların yapımını bilmediklerinden bahsedilmiştir. Onuncu bölümde ise, güzel bir hayat kadını olan Kalingasena'nın

³Adlarının anlamı "Bilgi Taşıyan"dır. Yer ve Gök arasında yaşayan aşağı yaratıklardır. Bunlar İndra'nın hizmetindedirler. Kendi kralları, vezirleri, karıları, aileleri vardır. Özellikle sihir bilimlerinde olmak üzere geniş bilgi sahibi olup istedikleri herhangi bir şekilde girebilirler. Bu nedenle onlara Kāmārupin (İsteddiği Şekle Giren) denir. Dişilerine ise Vidyadhari adı verilmektedir.

saraydaki hayatı ile ilgili masallar yer almaktadır. On sekizinci bölümde de Yunan kökenli istilacıların Kuzey Hindistan'a gelerek yayılmaya çalıştıkları aktarılmaktadır. Eserin geri kalanında, acıyla dolu dünya yaşamının aksine, güzel olayların anlatıldığı, mutlu insanların betimlendiği hayat hikâyelerine, masallara yer verilmiştir. Yirmi ikinci bölümde ise ermişlerin yaşamlarından kesitler sunulmuş, ders verici, öğretici masallar anlatılmıştır. Yirmi dördüncü bölümde ise Cainist felsefe ve yaşam tarzı ile ilgili masallar yer almaktadır. Eserin içeriği kadar, üslubu da dikkat çekicidir. Bazı masallar oldukça uzun ve sıkıcıyken, bazılarının da sonu eksik bırakılmıştır. Üstelik giriş bölümündeki masalların hiçbiri Keşmir nüshasının giriş bölümünde yer almamaktadır. Guṇādhyā'nın ismi ise eser boyunca, sadece bir yerde geçmektedir. Öyle ki ilgili bölümde bir kral; "...yetenekli bir yazar, Guṇādhyā'nın eserini özetleyerek çok daha yalın bir dille aktarmaktadır..." şeklinde bir ifade yer almaktadır. Bu ifade, Buddhasvamin'in Guṇādhyā'nın eserinden hareketle kendi bağımsız eserini oluşturduğu yönündeki en güçlü kanıttır (Winternitz, 2015: 350-351).

Brihatkathā'nın Keşmir versiyonlarından biri olan Kṣemendra'nın *Brihatkathāmancaṛī*'sinin ise, 1037 yılında Bud tarafından kaleme alındığı düşünülmektedir. Edebiyat tarihçileri bu eserin içeriğinin ve üslubunun Buddhasvamin'in *Brihatkathāślokaśamgraha*'sından çok daha iyi olduğunu ifade etmekte, hatta öykündüğü *Brihatkathā*'dan daha iyi bir edebî üslupla oluşturulduğunu ileri sürmektedir. Öyle ki *Brihatkathā*'daki çok uzun ve detaylı bir biçimde anlatılmış olan masallar bu eserde, daha yalın ve anlaşılır bir dille özetlemiştir. Erotik sahneler ise daha açık bir şekilde tasvir edilmiş; Hinduizm ve Budhizm ile ilgili anlatımlarda ise yazar herhangi bir şekilde taraf olmamış, nesnel davranmıştır (Winternitz, 2015: 352).

Somadeva'nun Kathāsaritsāgara'sı

Somadeva ise, MS 1068- 1081 yılları arasında, yani muhtemelen Kṣemendra'dan yaklaşık otuz yıl sonra, kendi çalışması olan *Kathāsaritsāgara*'yı (Masal Irmaklarının Okyanusu) kaleme almıştır. Bu eser, *Brihatkathā*'nın ikinci bir versiyonu olarak bilinmekte olup, Klasik Sanskrit Edebiyatının en önemli yapıtlarından bir olarak Hint masal koleksiyonları içerisinde özel bir öneme sahiptir. Dili ve edebî üslubuyla diğerlerinden ayrılan bu eserin yazarı Somadeva'da kendisinden önce yazılmış olan ilgili eserleri küçümseyerek, kendi eserinin *Brihatkathā* masallarının en iyi derlemesi olduğunu ileri sürmektedir.

Keşmirli yazar Somadeva'nın 22.000 beyit ve birbiriyle bağlantılı 350 masaldan oluşan eseri *Kathāsaritsāgara* (Masal Irmaklarının Okyanusu), Hint masal edebiyatının en önemli masal derlemelerinden biridir. Yazarı ya da belki de daha doğru bir ifadeyle, derleyicisi Somadeva hakkında yeteri kadar bilgimiz bulunmamaktadır. Ancak Winternitz, Somadeva'nın kendi eseri ile ilgili şu sözleri sarf ettiğini kaydetmiştir: "Eserin orijinalinden şaşmamak için elimden geleni yaptım. Eseri oldukça sade, ancak Sanskrit dilinin edebî olanaklarından faydalanarak kaleme almak istedim. Öncelikli görevimin eserin orijinalinden taviz vermemek olduğunu biliyordum. Amacım eserin ün kazanmış ilk formuna sadık kalarak ve herhangi bir değişiklik yapmadan, masalların içerisindeki renkleri okuyucunun aklında daha kalıcı kılmaktır" (Winternitz, 2015: 353-354). *Kathāsaritsāgara*, Subandhu'nun *Vasavadatta*'sı ve Bana'nın *Kadambari*'siyle aynı biçim ve konu üzerine tasarlanmıştır. Eserin tamamı süslü bir Sanskrit'le ancak hiç de yapay olmayan bir dilde kaleme alınmıştır. Keith'in deyişiyle; "...kelimelerin ihtişamı söz sanatlarının zarafetiyle harmanlanmış ve ortaya Sanskrit süslü şiir geleneğinin en kıymetli eserlerinden biri ortaya çıkmıştır" (Keith, 2017: 268).

Kathāsaritsāgara uzun yıllardan beri Avrupalı bilim insanları tarafından bilinmektedir. 1824 yılında Prof. H. H. Wilson ilk beş bölüm için bir özet yazmıştır. 1839 yılında ise eserin ilk beş bölümü Prof. Brockhaus tarafından yayımlanmıştır. Geri kalan on üç bölüm ise 1862'de yayımlanabilmiştir. C.H. Tawney'in 1880–1884 yılları arasında Asiatic Society'de, Bibliotheca Indica'da bastırıldığı metnin çevirisinde kullandığı metin de budur. 1889 da Durgāprasād Bombay baskısını yayınlamıştır. Bu, Brockhaus baskısından ve iki farklı Bombay nüshasından meydana gelmektedir. Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam'dan Prof. Speyer, Brockhaus ve Durgāprasād'ın metni üzerine çok detaylı bir eleştiri ve mukayese yazmıştır. N.M. Penzer ise 1924–1928 yılları arasında Tawney'in yaptığı çeviriyi açıklama ve notlarla genişleterek 10. ciltlik meşhur "The Ocean of Story" adlı eserini yayınlamıştır (Kaya, 1990: 274).

Kathāsaritsāgara, sadece Hint edebiyatı için değil, dünya edebiyatı için de çok önemlidir. Eser İlyada ve Odyssea destanlarının toplamının neredeyse iki katı büyüklüktedir (Penzer, 2001 akt. Somadeva, 2011: VII). 24.000 beyitlik Rāmāyana Destanı ile de benzer bir uzunluğa sahiptir. *Kathāsaritsāgara*, birbirine eşit olmayan on sekiz kitaptan meydana gelmektedir. Bu kitaplara lambaka adı verilir. Her kitapta yer alan bölümlere ise, "dalga" anlamına gelen taranga adı verilmiştir. Dolayısıyla eser, 18 lambaka ve 124 tarangada meydana gelmektedir. En uzun kitap 36 taranga ile on ikinci lambaka olan Şaṣāṅkavatī'dir. Velā ve Madirāvati başlığını taşıyan kitaplar ise birer tarangadan meydana gelmektedir. Eserin etrafı yüksek dağlarla çevrili Keşmir bölgesine ait olduğu düşünülmektedir. Keşmir'den "dünyanın değerli mücevheri" şeklinde bahsedilmektedir. Winternitz'in ifadesiyle Keşmir; "Himalayaların güneyinde, cennetten kopup geldiğine

inanılan ve nadide bir parça gibi parlayan bu ülke, tanrının insanoglunun hizmetine sunduğu güzel bir lütuftur" (Keith, 2017: 282). Yazar Somadeva'nın ise bu bölgede yaşayan Brahman bir ailenin çocuğu olduğu ileri sürülmektedir. Yazılış tarihi olarak yaklaşık 1070 yılının işaret edildiği eserin, Keşmir kralı Ananta'nın ilk karısı Süryavatı'ye ithaf edildiği bilinmektedir.

Eserde çok sayıda ve değişik türden masal bir araya toplanmıştır. Bu sebeple yazar çalışmasına *Kathāsaritsāgara* yani Masal Irmaklarının Okyanusu adını vermiştir. Öyle ki büyüklü küçüklü, her türden ve çeşitten masal, okyanusa dökülen birer ırmak olarak düşünülmüş ve bu devasa eseri oluşturmuştur. Eserde, epik dönem anlatılarından, Buddhist ve Cainist efsanelere, *Pañcātāntra* ve *Vetālapañcāvimśati* masallarından, diğer masal koleksiyonlarında yer alan Padmavatikatha ve Vikramadiyakatha öykülerine kadar çok sayıda masal yer almaktadır. Somadeva, içerisinde politika bilgisi de barındıran öğretici hayvan masalları yani *Pañcātāntra*'dan yaptığı aktarımlarda, kendi siyasi öğretilerini ve kişisel düşüncelerini yansıtmadan, kişinin çıkarlarını gözeterik yapıcı eleştiri ve görüşlerini ifade etmeyi tercih etmiştir. Anlatılan masallardaki öğretici bilgiler ya da ders çıkartılması gereken durumlar, sadece Hindistan için geçerli konular dâhilinde değil, evrensel ve genel-geçerli olan mevzular üzerinde yoğunlaşmıştır. Bütün bu anlatılan masallardaki asıl amaç öğretici öğelerle işlenmiş masallar aracılığıyla okuyucuyu eğlendirmek ve güldürmek olmuştur.

Eserin asıl konusu, Vatsa kralı Udayana ile eşleri Vāsavadattā ve Padmāvati'nin başlarından geçen olaylar, daha sonra da Vatsa kralının oğlu Naravāhanadatta'nın yaptığı çok sayıda evlilikle örgülenmiş olan maceralardır. Her kitap başında, Sanskrit edebiyatının klasik dönem eserlerin birçoğunda âdet olduğu üzere, bir dua bölümü yer almaktadır. Bu dualarda başta tanrı Şiva olmak üzere, onun fil başlı oğlu tanrı Ganeşa'yı öven ifadelerle yer verilmiştir (Winternitz, 2015: 362). Ana konu anlatılırken sık sık kesintiler yapılmış, tali masallar ve efsaneler anlatıldıktan sonra tekrar ana konuya dönülmüştür. N.M. Penzer eserin ana konusunun dışında kalan diğer konuları ise şöyle özetlemektedir: "Esere şöyle bir bakan kişi, hikâyelerin çokluğu karşısında hayrete düşer. Milattan yüzyıllarca önceye giden hayvan masalları, *Rigveda* günlerinin vahşi efsaneleri, kan emici vampirlerin asap bozucu hikâyeleri, şiirsel aşk hikâyeleri, tanrılar, insanlar ve kötü ruhlar arasında geçen korkunç savaşlar bu masal deposunun konularını oluşturmaktadır." (Kaya, 1990: 274).

Kathāsaritsāgara, ön söz sayılabilecek Kathāpītha kitabıyla başlamaktadır. Burada Şiva⁴ ve Pārvaṭi'den⁵ hareketle Gunadhya efsanesi ve *Brihatkatha*'nın doğuşu anlatılır. Kathamukha ile ana konuya giriş yapılır ve Vatsa kralının doğuşu, çocukluğu, Vāsavadattā ile evliliği ve başka kadınlara olan aşkları anlatılmaktadır (*Kathāsaritsāgara*, 2011: IX). Somadeva'nın eseri, dinî açıdan da oldukça renklidir. Hindu tanrı üçlemesinden tanrı Şiva ile ilgili anlatılar ve tanrıça kültüyle ilişkili olarak, tanrıçalar ile ilgili masallara yer verilmiştir. Şiva'dan Bhairava, Paşupati, Mahākāla gibi başka adlarla da söz edildiği gibi karısı Devi'den de Gauri, Çamundā, Bhavanī ve Ambikā gibi adlarla da bahsedilmiştir. Tanrıçanın kötü dişil enerjisi olarak bilinen Durgā ile ilgili efsaneler ve kurban törenleri hakkında derin açıklamalara da yer verilmiştir. Ormanda yaşayan yerli, vahşi kabilelerin hayatları ve Linga tapınışı hakkındaki masallar anlatılmıştır. Ayrıca masalarda tantrik törenler ile ilgili anlatımlar da bulunmaktadır. Büyücüler ile ilgili masallar ise, Avrupa geleneğinde anlatılanlarla farklılık göstermektedir. Hint kültüründeki büyücü, kötü ve acımasız değildir; insanların işlerini kolaylaştırır ve davranışları halk tarafından kabul görmektedir. *Kathāsaritsāgara*'da Hindu dönemin diğer tanrılarına ait anlatılar da yer almaktadır. Örneğin, Vatsa kralının oğlu Naravāhanadatta, tanrı Vishnu'nun cennetteki ikametgâhını ziyaret ederek, onu öven bir ilahi okumaktadır (Keith, 2017: 283-284).

⁴Vedik dönemde doğanın fırtına, şimşek veya yangın gibi yıkıcı felaketlerinin kişileştirilmiş tanrısı olan Rudra, epik dönemde Şiva olarak adlandırılmıştır. Bu nedenle bu tanrıya Şiva-Rudra denildiği de olur. Yok edici niteliğinden ötürü, yaratıcı tanrı Brahma ve koruyucu tanrı Vishnu ile birlikte bir üçlü oluştururlar. Adı korkunç Rudra olarak geçtiği sırada, ondan merhametli (Şiva) diye söz edilir, ayrıca dağlarda yaşadığı ve dağların koruyucusu olduğu da söylenir. Şiva'nın sembolü, erkeklik organı lingadır. Alnının ortasında üçüncü bir gözü bulunmaktadır. Bu yüzden ona Triloçana (Üç Gözlü) denir. Beş yüzlü, dört kolları, bir erkektir. Okyanusun çalkalanması sırasında oluşan ve dünyayı tehdit eden zehri içtiği için boynu zehrin etkisiyle mavie boyanmış, bu nedenle de ona Mavi Boyunlu denmiştir. Başının üstünde hilal taşır. Kaplan derisinden elbise giyer. Binek hayvanı Nandi adlı öküzdür. Cenneti Kailasa Dağlarının doruklarındadır. Şiva'nın elinde Trişula denilen üç uçlu muzrak vardır. Bu, kimilerine göre yaratıcı, koruyucu ve yok edici nitelikleri simgelemektedir. Başka bir elinde de Damaru denilen bir davul taşır. Hizmetçilerine Pramatha denir, bunlar çok çeşitli doğaüstü canlılar, hortlaklar ve Ganalar denilen aşağı mitolojik varlıklardan oluşur. Oğlu Ganeşa, Ganaların başıdır. Karısı Durgā, Şakta ve Tantrika mezhebi inanlarının baş tanrıçasıdır (Kayalı, 2012: 100).

⁵Şiva'nın karısı, Himalaya Dağları'nın (Himavat) kızıdır. Ona Mahadevi (Büyük Tanrıça) de denir. Şiva'nın dişil enerjisi (Şakti) olarak biri yumuşak, diğeri hiddetli iki halde bulunur ki genellikle insanların taptığı ikinci halidir. Yumuşak halde iken güzel Umā'dır (Parlıltı); Gauri'dir (Sarı, Parlak); Pārvaṭi'dir (Dağlı). Sert ve öfkeli haldeyken ise Durgā'dır (Erişilemez); Kali'dir (Siyah); Çandī ve Çandikā'dır (Öfkeli); Bhairavi'dir (Korkunç). Pārvaṭi, Şiva'nın karısı olarak, onunla birlikte boğanın üstünde oturur durumda düşünülür (Kaya, 2003: 73-74).

Değerlendirme

On sekiz kitaptan oluşan eserin ilk kitabı Lāvānaka Lambaka, zamanını aşk, kumar ve av partileriyle geçirmekte olan bir devlet adamının öyküsünün anlatımıyla başlamaktadır. Devlet işlerini aksatan kral için endişe duyan vezirleri, bu durum için çeşitli önlemler almaya çalışmaktadır. Bu ana konu, sık sık tali masallarla kesilmiş ve hilebaz, hırsız ve kumarbaz masallarına yer verilerek eserin moral yapısına katkıda bulunulmuştur. Çerçeve masalda ülkenin yararı için, Kral Udayana'nın Magadha kralının kızı Padmāvati ile evlenmesi gerektiği anlatılmaktadır. Bu olaydan sonra kral içinde bulunduğu rehavetten kurtulmuş ve bir dizi fetih hareketinde bulunmuştur. Yendiği uluslar arasında Mleççhalar, Persler, Hunlar ve Türkler bulunmaktadır. Bu kitapta bulunan birçok alt masalda uçarak bir yerden bir yere gidiş betimlemeleri yer almaktadır. Naravāhanadattacanana adlı kitapta ise, Vatsa kralı ile ilgili konuya son verilmiş ve oğlu Naravāhanadatta'nın öyküsüne geçilmiştir. Çaturdārikā'da ise prens Naravāhanadatta'nın Vidyādhara'ın kralı oluşu hakkındaki konuya değinilmiştir. Madanamançuka Lambaka'da ise, Naravāhanadatta'nın nasıl Vidyādhara'ın kralı olduğu ile ilgili anlatımla başlamıştır. Ancak bu anlatım eksiktir. Konunun aslı ve tamamı on altıncı kitapta anlatılmaktadır. Öyle ki on altıncı kitabı okumadan bu konunun anlaşılması mümkün değildir. Penzer'e göre bu karmaşıklık Somadeva'nın anlatımından değil, derleyicilerin dikkatsizliğinden kaynaklanan bir durumdur. (Penzer, 2001 akt. Somadeva, 2011: X). İlgili kitapta dikkat çeken bir diğer masal ise, Buddhist kral Kalingadatta ve kızı ile ilgili anlatılardan oluşmaktadır.

Ratnaprabhā Lambaka, Naravāhanadatta'nın kitaba adını veren bir Vidyādhari ile evliliğini konu almaktadır. Sūryaprabha Lambaka'da ise, Hindu ve Buddhist mitolojinin homojen bir karışımı tasvir edilmiştir. Alankāravati Lambaka'da da Naravāhanadatta'nın kitaba adını veren başka bir Vidyādhari ile evliliği konu edilmiş; Śaktiyaşas Lambakada, tamamıyla farklı bir konudan, iffetsiz kadınlardan bahsedilmiştir. Bu kitap Pañcatantra masallarının büyük bir bölümünün Kathāsaritsāgara'da yer verildiği bölümdür. Velā, Śaṣānkavati, Madirāvati, Pañca, Mahābhisheka, Suratamancarī, Padmāvati ve Vishamaşıla başlıklarını taşıyan diğer kitaplarda da Naravāhanadatta merkezli yani ana öykü çerçevesindeki farklı anlatımlara devam edilmiş, ülke yönetimi, evlilikleri, başından geçen olaylar, maceralar, hakkındaki masallar yer almaktadır. Sözü edilen bu çerçeve masalının dışında, *Rigveda* efsaneleri, hayvan masalları, hortlakların, et yiyen ifritlerin masalları, aşk öyküleri, tanrılar, ifritler ve insanlar arasında geçen savaşlarla ilgili anlatılara da yer verilmiştir. Ayrıca eserin Şivacı olması, tanrı Vishnu ya da diğer Hint menşeli tanrıların övülmesine engel olmamıştır. Eserde Bodhisattva⁶ doğumlu insanların masallarından ya da erdemli Buddhist krallardan övgüyle bahseden masallara da rastlanılmaktadır (Keith, 2017: 281-287; Somadeva, 2011: IX-XIII).

Kathāsaritsāgara, Hindu mitolojisinde oldukça önemli bir yeri olan aşağı mitolojik varlıklar hakkındaki kültüre ait bilgilere sahip olması bakımından da oldukça özel bir eserdir. Bu mitolojik varlıklar içerisinde ilk sırayı Daityalar ve Danavalar almaktadır. Eserde bu kavramlar birbirinin yerine çok defa kullanılmıştır. Vidyādhara ise Nāgalar ve Siddhalar gibi, insanlarla iç içe, kötülükleri olmayan varlıklar olarak tanımlanmıştır. Tanrıların hizmetçileri olan Apsaraslar, Gandharvalar, Ganalar, Yakshalar ve Kinnaralar ise, farklı amaç ve görevlerde tasvir edilmiş biçimleriyle *Kathāsaritsāgara* masalları içerisinde yoğunlaşmıştır. Örneğin, Apsaraslar geçmişte yapılmış bir kötülüğün karşılığındaki lanet olarak insanlarla evlendirilmektedir. Eserde insanların düşmanları olan ve onları doğrudan ve erdemli davranışlardan alıkoymak gibi görevleri bulunan Rākshasalar, Pişāçalar, Vetālalar, Bhūtalar ve Dasyular gibi varlıklar da yer almaktadır. Vetālalar, mezarlıklarda dolaşıp onların bedenlerine girerek onları canlandırırken, Bhūtalar, genellikle bir kaza sonucu ölmüş bir insanın ruhu olduklarından yaşayan her şeye kin ve nefret duymaktadırlar (Somadeva, 2011: XV).

Kathāsaritsāgara 2011 yılında, daha önce *Vetālapançavimśati* ve *Hitopadeśa* gibi Hint masal edebiyatı koleksiyonlarını dilimize kazandırmış olan Prof. Dr. Korhan Kaya tarafından Türkçeye aktarılmıştır. N. M. Penzer'e göre bu eser, dünyanın görüp görebileceği en büyük masal külliyatı ve bir başyapıttır. Boccaccio, Goethe ve La Fontaine gibi birçok Batılı masal yazarı da bu masal serisinden çokça etkilendiklerini dile getirmektedir. (Somadeva, 2011: XVI).

KAYNAKÇA

- Can, H. D. (2002). Hint Ateş Tanrısı Agni. *Nüsha Dergisi*, 2(7): 169-178.
Kaya, K. (1990). Kathāsaritsāgara'dan Üç Masal. *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 33(1-2): 273-279.

⁶Buddha olmayı amaç edinmiş kişi anlamına gelmektedir. Buddhalıktan bir önceki aşama veya Buddha olmak mümkünken canlıların iyiliği için vazgeçip bekleyen aydınlanmış kişilerin durumu için kullanılan bir sözcüktür. Hinâyana Buddhizm'inde bu sözcük Buddha'nın önceki yaşamlarını anlatmak için kullanılırdı. Mahâyāna Buddhizm'i ortaya çıktığı ve önem kazandığında ise sözcük, başkalarını düşünen ve aydınlanmaya çalışan herkes için kullanılabilir olmuştur (Kayalı, 2018: 253).

- _____ (1991). Vetālapañcaviṃṣati (Hortlağın Yirmi Beş Hikâyesi). *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 35(1): 159-169.
- _____ (2003). *Hint Mitolojisi Sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- _____ (2016). *Hint Masalları*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kayalı, Y. (2012). Hindu Tanrılarının Savaş Aleti Sudarşana. *Lacivert Öykü ve Şiir Dergisi*, 48: 100-104.
- _____ (2018). Hint Gandhara ve Mathura Sanat Eserlerinde Buddhist İkonografinin Yeri. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1): 249-285.
- Ketih, A.B. (2017). *A History of Sanskrit Literature*. Delhi: Motilal Banarsidass Pub.
- Penzer, N. M. (2001). *The Ocean of Story*. (Çev. C. H. Tawney), Delhi: B. R. Publishing Corporation.
- Somadeva (2011). *Kathāsaritsāgara*. (Çev. Korhan Kaya), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Winternitz M. & Sarma, S. (2015). *History of Indian Literature Vol III*. Delhi: Motilal Banarsidass Pub.